

Biblioteca, 2002

ARCHIVO

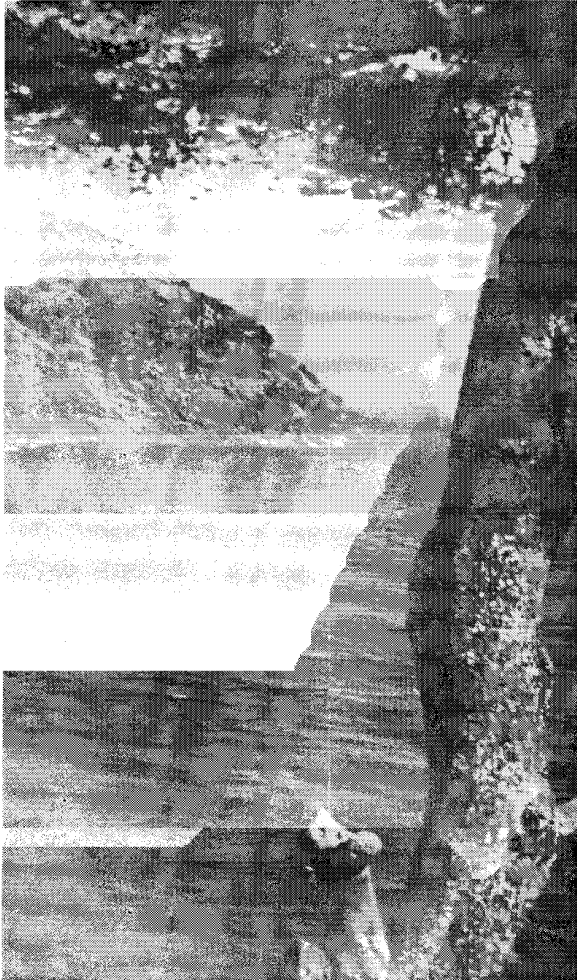

MEDITERRANI

Joan FUSTER

«Mediterrani» es una de las voces del *Diccionario per a ociosos*, del escritor y ensayista Joan Fuster (Sueca, 1922–1992), publicado por primera vez en 1964. Agradecemos a Edicions 62 y a los herederos del autor la autorización para su publicación en el presente número de **dc**.

Els veïns del Mediterrani, en general, estem molt orgullosos de ser això: veïns del Mediterrani. Ens anima una espècie de vague patriotisme marítim —marítim de costa ferma, és clar—, ben poc solidari certament, però tan envanit i arrogant com qualsevol altre patriotisme. Em sembla que, al capdavant, hi tenim dret: avui dret per herència, més que res. I ben mirat, la raó d'aquest sentiment no s'origina en cap particular satisfacció, potser justificable, davant les bondats intrínseques del paisatge. Solem dir que el Mediterrani és una geografia a la mesura de l'home. La frase és bonica i, de més a més, respon a la idea que la nostra gent té d'ella mateixa i de les seves coses. El paisatge d'aquests litorals, en efecte, està desproveït de colossalisme i de sublimitat: ens hi sentim tranquils, còmodes i ben aconsellats. Res en ell no ens incita al somni, a la mística ni al pànic com s'esdevé amb les estepes desolades, amb les muntanyes grandiloqüents, amb els deserts feroços, amb les manigües luxuriantes. Ací tot és assequible, clar, propici a les humils sensualitats quotidianes, amistós. De tota manera, això també podria predicar-se de molts altres

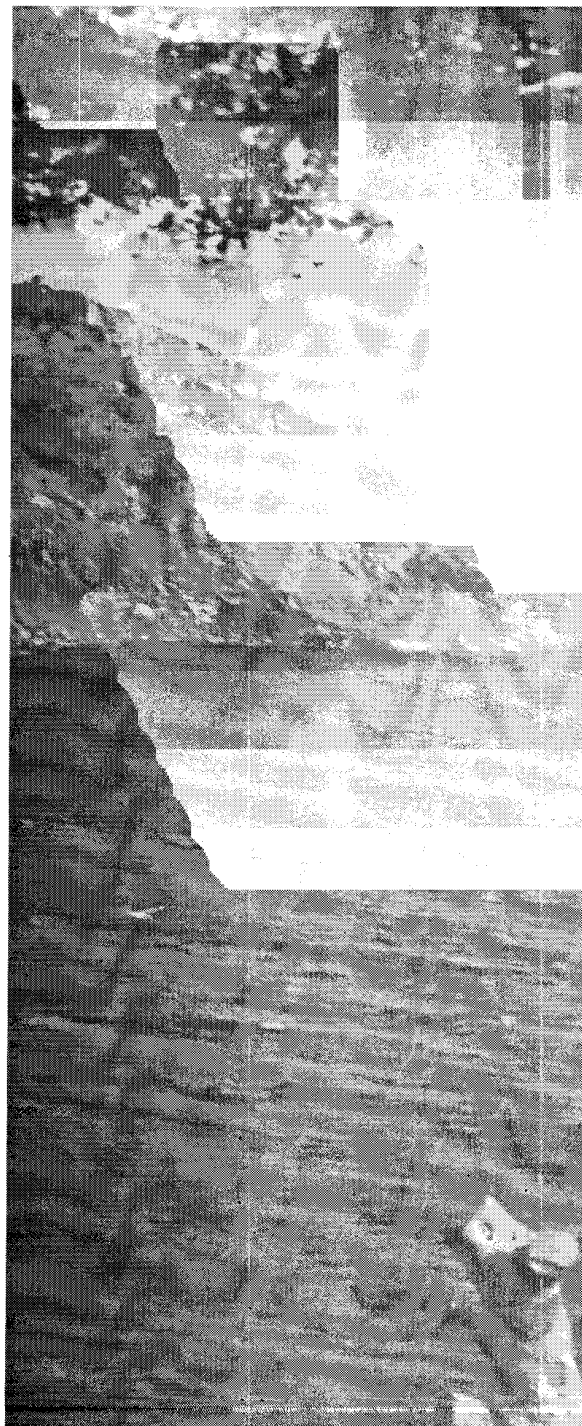
llocs —mars i terres— del món. En canvi, qualsevol comparació ja fóra impracticable si de la geografia passàvem a les reminiscències i als tòpics que la terra i el mar del Mediterrani han suggerit. Perquè, en última instància, això és l'important: el fet que a la vora d'aquesta aigua, precisament, se situïn els episodis més brillants de la història de la humanitat. Els més brillants segons la nostra opinió. Que, sigui dit sense immodèstia, no és una opinió equivocada. D'on s'explica el fervor del nostre amplíssim localisme.

Podem fer-ne la prova ara mateix, si volem. Ens bastaria acostar-nos a la platja. Qualsevol talaia serà útil: un «xiringuito» barat o una vil·la pròpia i fastuosa, una terrassa d'hotel o una roca lliure. Per poca que sigui la cultura general de què disposem, l'anar i venir de les onades —«*la mer, la mer toujours recommandée*»— ens despertarà en la memòria un vast repertori de referències insignes, de noms vibrants i setinats, d'esdeveniments graciosos i conspicus. Començaríem per exemple, amb el mateix naixement de Venus, adulta i calipígia, entre una escuma miraculosa i sorprenentment fèrtil. O pel bo d'Ulisses, astut com ell sol, èpic pels quatre costats, nostàlgic recalitrant del «fum del país». I després, el camí quedaria obert a les més daurades variacions: de Salamina a Paul Valéry, de Sòcrates a Sofia Loren, de Napoleó a *les Quatre Estacions* —les de Vivaldi, s'entén—, del Botticelli a Carles Riba, de Cèsar Borja al Partenó, de Virgili a Palestrina, de Joan Miró a les Termòpiles, d'Euclides o Sant Pau a la Dama d'Elx, i així fins a l'infinit. Les possibilitats són inegotables. Naturalment, cal fer-hi una mica de trampa: en col·locar-nos davant del mapa imaginari del Mediterrani, ho hem de fer prescindint de la costa africana o només aventint-nos a concessions esporàdiques respecte a aquest fragment de litoral: Sant Agustí, posem per cas, o Camus. Bo serà que ens apropiem d'alguns jueus considerables, però no

sabríem què fer-hi amb moros, egipcis i púnics. El resultat de l'operació evocadora seria ben falaguer.

I la veritat és que junt al Mediterrani s'ha inventat allò que de més fonamental té la civilització d'Occident: la ciència, la filosofia, l'art. És indiscutible que aquestes invencions, en gran part, tenien unes arrels i uns precedents extramediterranis. Però també ho és que tot el que la nostra estirp va assumir de les ancianes cultures de l'Orient, quedà transformat de tal manera, que ens és lícit d'exhibir-ho com a original. I encara: són els nostres els qui ho van viabilitzar de cara a una universalització definitiva. El món d'avui no viu dels guanys, d'altra banda molt respectables, de l'Índia o de la Xina, de l'Egipte faraònic, sinó de les aportacions de Grècia i d'Israel: del Mediterrani. Grècia i Israel, i allò que deriva del seu més o menys cordial matrimoni, constitueixen la trama viva del Mediterrani, d'aquest Mediterrani hiperbòlic, fantasmal i palpable, de què parlo. Fa molts segles que la conca mediterrània ha deixat de monopolitzar les inicials virtuts creadores, i fins i tot en alguna especialitat es manifesta persistentment estèril. Però ho podem afirmar sense embuts: la resta del món, en el fons, no és sinó colònia mediterrània, o colònia de colònies mediterrànies. Encara subsisteixen alguns «tíbets» obstinats en el seu aïllament. Ja desapareixeran: uns i altres —no nosaltres, per cert—, van aconseguint-ho, i a força de *coca-cola* o de *Das Kapital* les darreres «muralls de Xina» cauen a poc a poc. A part aquestes excepcions —excepcions a liquidar—, l'entera superfície moral i material de la terra està impregnada de mediterranisme. En l'estòlida sang de Mr. Babbit, i sense ell saber-ho, hi circula alguna cosa que procedeix de Plató, de Sant Pau, del Petrarca. I això mateix podria repetir-se dels Mr. Babbit homòlegs, rus, australià o patagó. Els negres que ara s'independitzen no tardaran —anglòfons, francòfons— a assimilar-s'hi.

Tanmateix, la gent no geogràficament mediterrània no acostuma a mirar-nos amb massa bons ulls.

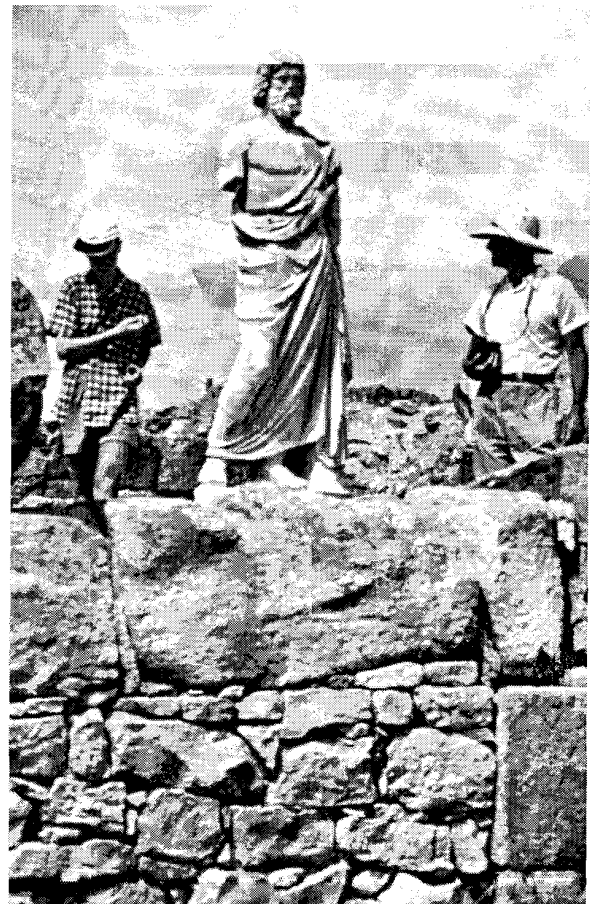
De vegades, més aviat ens obsequien amb una ostentosa displicència. ¿Potser perquè és l'única manera que tenen de vèncer el seu complex de colonitzats? La majoria dels estrangers, posats a jutjar-nos, ens troben horribles. Amb aquesta actitud, ells mateixos ens cercioren del «fet diferencial»: ens defineixen com a grup diguem-ne ètnic a part. Segons ells, som envejosos, pagans, inclinats a l'obsenitat jocunda, racionalistes, avars, xerraires, alegres i llibertins, litigants, i vivim dividits en petites tribus inconciliables. Tot això és de veres. Només que nosaltres no acabem de comprendre que aquestes caracteritzacions hagin de ser estimades com a censurables. Els no mediterranis encara tenen unes idees molt estranyes sobre la moral i la vida, i per això ens reprotxen coses que ens haurien d'admirar. Sigui com sigui, nosaltres som així, i s'ha acabat. Hi ha hagut èpoques i zones en què aquells trets distintius, i d'altres, propis de la nostra família, van tenir encarnacions esplendoroses: l'Hèl·lade, ja se sap, en els seus bons temps; la Itàlia del Renaixement. Quan no hi

ha tanta sort, els veiem reduïts a la talla normal de l'home del carrer, en qualsevol poblet o gran ciutat d'aquestes ribes. El visitant foraster no ens ho perdona. Per a ell, fem olor d'oli fregit i —vergonya de vergonyes— d'all, som uns histrions insuportables, tenim una aparença totalment plebea —segons com, excessivament aristocràtica—, i a penes amaguem el bandoler que tots portem a dintre. A nosaltres, és clar, tant se'ns en dóna.

Un estranger —un *bàrbar*— mai no té raó: tindrà més diners, més universitats, més màquines, més menjar; però, en tant que *bàrbar* poc o molt redimit, mai no té raó *contra* nosaltres. Què hi farem!

Ja és simptomàtic que aquests mateixos *estrangers*, aquests *insurrectes* colonials que ens vituperen, acostumin a aprofitar la primera ocasió per arribar-se a les nostres costes i banyar-se en la seva aigua il·lustre i liberal. Inconscientment, el seu turisme té una mica alguna cosa de peregrinació: una mena de «pelegrinatge als orígens». Els més espavilats de tots ells —Goethe, Byron, Stendhal, Shelley, Pound, etc.— van fer la peregrinació amb plena consciència. Els tempta, com és natural, el museu, el monument ruïnós, el prestigi de la toponímia brunyida per la glòria. Una excursió pel Mediterrani, ni que sigui en quinze dies de vacances pagades, de càmping en càmping, o amb itineraris prefabricats i cicerones insolents, representa per a ells una forma d'aproximar-se a una, *pàtria* alhora renegada i ,imprescindible. Si fa no fa, és com el viatge que fa al París de la Sorbona, de Pigalle i de Saint-Germain-des-Près, un descolonitzat del Senegal o del Congo ex-francès que sàpiga llegir i escriure —que sàpiga llegir i escriure *en francès*. Però hi ha més que això. Bé que no s'ho confessin, els *estrangers* hi vénen també atrets per l'espectacle pul·lulant, suós, cridaner, de les nostres ciutats. Marsella, Nàpols, Barcelona, Atenes —els barris populars, les festes, el moviment multitudinari—, potser els repugnen, però els sedueixen igualment: els

al·lucinen i tot. Un panorama estentori i virolat s'obre davant dels seus sentits innocents de *bàrbars*. Al cap de pocs dies de conuiu-hi, l'*estranger* ja no se sorprendria gens si, en girar una cantonada, es trobava Sòcrates adoctrinant els seus minyons, o una densa colla, de ciutadans discutint acaloradament —com en la Florència d'antany— la superioritat de Miquel Àngel sobre Leonardo... En fi, això és el que creiem nosaltres, els mediterranis. Perquè a nosaltres, efectivament, res d'això no ens sorprendria...

Aldea en Sifnos, Grecia